

ПРАВНА ПРАВИЛА О ЗАСТУПАЊУ ПРЕМА ЗАКОНУ О ОБЛИГАЦИОНИМ ОДНОСИМА

Заступање, у свом најширем значењу, означава све облике заступања економских интереса заступаног без обзира да ли заступник добија и пуномоћство да у име и за рачун заступаног преузима права и обавезе у промету. Овим значењем појма заступања обухваћено је и такозвано индиректно заступање које постоји код уговора о комисиону и уговора о посредовању. Комисионар добија налог од комитента да обави одређени посао за његов рачун али не добија и пуномоћ да иступа у његово име. Отуда комисионар и иступа у промету у своје име а за рачун комитента. Посредник добија налог на основу кога доводи у везу заинтересоване субјекте који сами непосредно закључују посао који је био предмет налога о посредовању. Заступање у ужем смислу подразумева пак само оне облике заступања код којих заступник добија, поред налога, и овлашћење (пуномоћ) да својом изјавом воље у име заступаног и за његов рачун преузима обавезе и стиче права у промету.

Облици заступања могу се поделити и по китеријуму да ли заступник обавља заступање на основу закона, статута или другог самоуправног општег акта, који обично предпоставља и радни однос, односно на изјави воље заступаног или заступник обавља заступање као своју делатност на основу посебног уговора са заступаним (уговори о комисиону, уговор о трговинском заступништву и уговор о посредовању). Од ове поделе полази и Закон о облигационим односима и у одсеку под називом „заступање” (чланови 84 до 98) обухвата облике заступања засноване на закону, статуту и другом самоуправном акту и изјави воље заступаног, док заступање засновано на посебним уговорима обухвата у другом делу Закона посвећеном уговорима у посебним главама за сваки од наведених уговора (глава XIX—XXI, чл. 771—826). Предмет овог рада је заступање обухваћено одсеком 2 I главе I дела Закона (чл. 84 до 98). Наведеним одредбама регулисана је материја заступања у целини, како заједничка правила која се односе на све облике заступања, тако и поједини облици заступања сем заступања од стране инокосног пословодног органа односно заступање на основу вршења ове функције које је регулисано Законом о удруженом раду (чл. 438, овим Законом обухваћено је и давање специјалног пуномоћја од стране инокосног пословодног органа односно председника колегијалног пословодног органа!). Одредбама Закона о облигационим односима која се

разматрају у овом раду обухваћена су следећа питања и облици заступања: а) општа правила о заступању и заступање од стране неовлашћеног лица (чл. 84 — 88); б) пуномоћје (чл. 89 — 94); в) пословно пуномоћје (чл. 95 — 96); г) трговински путник (чл. 97) и д) пуномоћник по запослењу (чл. 98).⁽¹⁾

а) Општа правила о заступању

Појам и основ. — Према Закону о облигационим односима под заступањем се подразумева преузимање уговора и правних послова преко заступника (чл. 84 став 1). Основ на коме почива овлашћење на заступање може бити: закон, статут или други самоуправни општи акт, акт надлежног органа или изјава воље заступаног (пуномоћје). Под актом надлежног органа сматрамо да се подразумева акт органа управљања донет на основу статута или другог самоуправног општег акта организације удруженог рада односно органа управљања другог правног лица. Из овога се може даље извући закључак да се под изјавом воље заступаног, у смислу Закона, подразумева изјава воље физичког лица имајући у виду да су правила нашег Закона јединствена кодификација грађанског и трговинског односа привредног облигационог права тојест да се односе на све субјекте облигационих односа.

Дејство. — Уговор који закључи заступник производи правно дејство непосредно за заступаног и другу уговорну страну ако је заступник обавестио другу страну да иступа у име заступаног. Уговор обавезује заступаног и другу уговорну страну и када заступник пропусти да обавести другу уговорну страну да иступа у име заступаног ако је друга уговорна страна знала или морала знати, према околностима, да заступник иступа у име заступаног. Ово се односи и на друге правне

(1) Облици заступања засновани на основу закона, статута или другог самоуправног општег акта или изјави воље заступаног били су, до доношења Закона о облигационим односима од 1978. године, у недостатку прописа из облигационог права, регулисани у такозваним статусним законима: Основни закон о предузећима од 1965. године који је замењен Законом о конституисању и упису у судски регистар организација удруженог рада од 1973. године и Општим узаима за промет робом од 1954. године. Основни Закон о предузећима од 1965. године обухватио је следеће облике заступања: 1) заступање од стране директора; 2) прокуру; 3) генерално и посебно пуномоћје и пуномоћника по запослењу (чл. 189 — 205). Закон о конституисању и упису у судски регистар организација удруженог рада од 1973. године, у посебном одељку о заступању организација удруженог рада од 1973. године, у посебном одељку о заступању организација удруженог рада, обухватио је: 1) заступање од стране лица одређеног статутом односно од стране јуносног извршног органа; 2) прокуру; 3) генерално и специјално пуномоћство и пуномоћство по запослењу (чл. 79 — 86). Опште узаиме за промет робом од 1954. године, у посебном поглављу о закључивању уговора преко пуномоћника ограничавају се на: 1) генерално и специјално пуномоћје; 2) пуномоћника по запослењу и на 3) општим односима односно заједничким правилима о пуномоћству (преокраћење овлашћења, неовлашћени заступник, пуномоћник чија је пуномоћ престала), — узаиме број 37 — 42.

Трговачки законичи, у делу о трговачком пуномоћству, најчешће обухватају прокуру и тзв. трговачка пуномоћства у ужем смислу (генерално и посебно пуномоћство). Овоме се додају и пуномоћник по запослењу и трговачки путник, полазећи од намере да се обухвате сви облици трговачког пуномоћства који почињу на радном односу (отуда се истовремено у овим законичима разграничава појам пуномоћника од појма намешћеника или трговачког особља). Нека права поједине од облика трговачког пуномоћства регулишу посебно (француско право за трговачке путнике). Значи, појмом трговачког пуномоћства трговачки законичи обично обухватају налог за заступање који се даје или предпоставља код лица у радном односу са трговцем односно трговачком организацијом. Отуда се трговачко пуномоћство регулише у трговачким законичима у делу о субјектима, трговцима, ограничавајући се на спољни однос према трећим лицима док унутрашњи однос између трговца и пуномоћника (налог) препуштају општим правилима облигационог права.

послове које преузима заступник (чл. 85). Заступање има лични карактер. Отуда, заступник мора сам обавити заступање и без посебног одобрења или овлашћења на основу закона или уговора не може пренети своја овлашћења на друго лице. Изузетак постоји када интереси заступаног захтевају неодољно предузимање правног посла а заступник је спречен да то учини (чл. 86). Преношење овлашћења од стране заступаног допуштено је и када то предвиђа закон или уговор. Како је Законом о удруженом раду предвиђено да инокосни пословодни орган односно председник колегијалног пословодног органа, као предпостављени заступник организације удруженог рада, може дати пуномоћје другом лицу за закључење одређеног или одређене врсте уговора односно предузимање одређене или одређене врсте радњи, (члан 439) то се може закључити да је лични карактер заступништва у нашем праву предпоставка у облигационим односима међу грађанима док се у односима између организација удруженог рада не предпоставља. Но и ова друга предпоставка, непостојање личног карактера заступања код организација удруженог рада није апсолутна и може се променити вољом даваоца овлашћења односно његовог органа управљања.

Прекорачење овлашћења. — Према Закону о облигационим односима (члан 87) прекорачење границе овлашћења обавезује заступаног само ако га одобри у року који је редовно потребан да се уговор те врсте размотри и оцени с тим што накнадно одобрење има повратно (ретроактивно) дејство. У одобрењу прекорачења може се навести да прекорачење неће имати повратно дејство. Ако одобрење не уследи у наведеном року сматраће се да је одобрење одбијено.

Опште узансе за промет робом (узанса бр. 39) и Основни Закон о предузећима усвајали су нешто друкчије решење у погледу дејства прекорачења пуномоћства на пуноважност уговора. Према овим одредбама, ако је друга уговорна страна била савесна тојест није знала нити је морала знати да је пуномоћник прекорачио граници овлашћења, уговор обавезује даваоца овлашћења, а ако је друга страна знала за прекорачење па ипак закључити уговор, исти обавезује даваоца овлашћења у границама овлашћења, ако је, према природи посла, могуће испуњење уговора само у том делу. Исто решење наведени текстови усвајају и за случај закључења уговора од стране лица чија је пуномоћ престала а друга уговорна страна није знала нити је морала знати за ту чињеницу (узанса вр. 42 и чл. 203 Основног закона о предузећима).⁽²⁾ За разлику од ових текстова, Закон о облигационим односима води рачуна о савесности друге стране тако што јој, у случају да је савесна, даје право да одмах по сазнању за прекорачење овлашћења од стране заступника, не

⁽²⁾ Према законима који су важили у старој Југославији, у случају прекорачења пуномоћства од стране пуномоћника, цени се савесност друге уговорне стране. У начелу, уговор у коме је пуномоћник прекорачио овлашћење не обавезује властодавца, сем у случају ако друга страна није знала или није морала знати за прекорачење. Међутим, у случају када је друга страна знала за прекорачење пуномоћства од стране пуномоћника, закључени уговор обавезује властодавца у границама датог овлашћења, ако природа посла омогућава испуњење уговора само у том делу. Ово изричито регулишу, у делу о пуномоћству, Југословенски трг. закон од 1937, пар. 74; Хрватски трговачки закон од 1875, пар. 52; и Босански трг. закон од 1883, пар. 55. Ово решење усвојило је и наш Основни закон о предузећима док други законници садрже ове одредбе у општем делу о пуномоћству уопште.

чекајући изјаву заступаног да ли прихвата односно одобрава уговор, изјави да се не сматра везаним уговором. У случају пак да заступани одбије одобрење, он је, заједно са заступником, солидарно одговоран другој савесној страни за накнаду штете коју је ова претрпела (чл. 87 став 4 и 5). Ово тумачење проистиче из текста става 4 наведеног члана који, и у случају да је друга уговорна страна била савесна (није знала нити је морала знати за прекорачење) допушта могућност да се заступани изјасни о уговору („... не чекајући да се заступани о уговору изјасни...”), па према томе и да одбије односно не прихвати уговор закључен прекорачењем пуномоћства.

Неовлашћени заступник (falsus procurator). — Под овим појмом Закон о облигационим односима, а и иначе облигационо право, подразумева лице које закључи уговор као пуномоћник у име другог лица без његовог овлашћења (члан 88). Овако закључени уговор обавезује заступаног само ако га накнадно одобри. Друга страна са којом је неовлашћени заступник закључио уговор може неовлашћено заступаном да остави примеран рок да се изјасни да ли овако закључени уговор одобрава. Ако у овако остављеном року заступани не да одобрење сматра се да уговор није закључен. У том случају друга савесна страна може од неовлашћеног заступника да захтева накнаду штете.

Истоветна правила за случај неовлашћеног заступања усвајале су и наше Опште узансе за промет робом (узанса бр. 41). Право на накнаду штете друга савесна страна има и када неовлашћени заступник није поступио намерно доводећи другу уговорну страну у заблуду о постојању пуномоћи већ и када је био и сам у заблуди⁽³⁾. Трговачки законници старе Југославије односно законници који су се примењивали на њеној територији, усвајали су нешто шире решење. Друга савесна уговорна страна могла је, у случају да заступани не одобри уговор, по свом избору да захтева од неовлашћеног заступника испуњење уговора или накнаду штете.⁽⁴⁾

б) Пуномоћје

Закон о облигационим односима регулише пуномоћје у члановима 89—94 (овим одредбама није обухваћено пословно пуномоћје). Овим одредбама обухваћен је појам пуномоћја, форма, обим, давање и опозивање, дејство и начин престанка пуномоћја.⁽⁵⁾

⁽³⁾ Види М. Стражињски: Предавања из трговачког права, I део, Загреб 1920, стр. 99.

⁽⁴⁾ Југословенски трг. законик од 1937; Хрватски трг. закон пар. 74; Босански трг. законик, пар. 55.

⁽⁵⁾ Сва три раније наведена извора који су ову материју регулисали у нашем праву предвиђали су пуномоћје као облик заступања, али посвећивала му различиту пажњу. Најдетаљније пуномоћје је регулисао Основни закон о предузећима (чл. 99 — 205), нешто уже Опште узансе за промет робом (узансе 37 — 41) а најмање пажње му је посветио Закон о конституисању и упису у судски регистар организација удруженог рада од 1973. г. (чл. 81 — 82). Сва три текста предвиђала су да пуномоћје може бити дато као генерално и као посебно или специјално (Основни закон о предузећима чл. 99 став 1, Узанса бр. 37 став 2 и Закон о конституисању чл. 82).

Од страних закона трговачко пуномоћје предвиђају: Немачки трговачки закон, пар. 54; Швајцарски Законик о облигацијама, чл. 462; Италијански грађански законик, чл. 2204; Француско право у посебном Закону о трговачким заступницима од 1937. и Одлука од 5. XI 1946.

Појам и давање. — Пуномоћје је такав облик заступања код кога заступани даје заступнику овлашћење на заступање правним послом при чему је постојање и обим пуномоћја независно од правног посла на основу кога је пуномоћје дато. Ово је начело самосталности пуномоћја које га чини независним од правног односа у вези кога је дато. Пуномоћје узима форму која је законом предвиђена за уговор односно правни посао за чије је закључење пуномоћје дато. Ако оваква посебна форма није прописана за правни посао односно уговор за који се даје пуномоћје, оно се може дати у било којој форми (чл. 90). Као пуномоћеник може се јавити и правно лице (чл. 89).

Обим. — Закон полази од начела да пуномоћник може предузимати само оне радње за чије је предузимање овлашћен. Међутим, Закон прави разлику између општег и посебног пуномоћја и утврђује претпостављени обим општег пуномоћја. Ако заступани приликом давања општег пуномоћја није ближе одредио његов обим, предпоставља се да пуномоћје обухвата овлашћење на предузимање свих правних послова који спадају у оквир редовног пословања заступаног. За послове који прелазе овај оквир потребно је посебно овлашћење. Да би појам редовног пословања био јаснији Закон наводи послове који се не сматрају редовним те се, за њихово предузимање, мора дати посебно овлашћење општем или генералном пуномоћнику. У те послове спадају: преузимање меничне обавезе, што значи забрану потписивања менице у било ком својству у име властодавца односно заступаног јер сваки менични потпис ствара самосталну меничну обавезу; давање јемства; склапање поравнања; уговарање изабраног суда и одрицање неког права без накнаде (чл. 91). Пуномоћство су предвиђала сва три наведена извора који су примењивани до доношења Закона о облигационим односима и то као опште или генерално и као посебно или специјално. Основни закон о предузећима ближе је одређивао обим пуномоћства одређујући да оно обухвата и право на вршење других правних радњи и послова у вези са закључењем и извршењем уговора (чл. 99—205).⁽⁶⁾ од искључених послова из предпостављеног круга овлашћења Основни закон је предвиђао само забрану преноса пуномоћи без сагласности даваоца пуномоћи (чл. 204 став 2 и 3). Неки стари трговачки законици који су примењивани у старој Југославији односно донети од старе Југославије детаљније су одређивали предпостављени обим пуномоћи кроз набрајање послова за које је потребно посебно овлашћење. Тако, у ове послове су убрајани: предузимање меничних радњи; заступање у парници; закључивање зајма; отуђење и оптерећење непокретности; пренос пуномоћја и склапање уговора односно посла у име властодавца са самим собом (самостално иступање заступника).⁽⁷⁾ Очигледно је да се наш Закон о облигационим односима код пуномоћја инспирисао старим трго-

⁽⁶⁾ Пуномоћје на сличан начин дефинишу: Немачки трговачки законик, пар. 54; Југословенски трговачки законик од 1937, пар. 68; Хрватски трговачки закон, пар. 43; Босански трговачки закон, пар. 46; Швајцарски законик о облигацијама, чл. 462 и Чехословачки законик међународне трговине, пар. 57 и 58.

⁽⁷⁾ У овоме најдетаљнији су Хрватски трговачки закон, пар. 43 и Југословенски трговачки законик од 1937, пар. 68 став 3.

вачким законодавством (делом код пуномоћја а делом код пословног пуномоћја) али се може запазити да су наведени стари текстови били шири у погледу искључена послова из предпостављеног обима пуномоћја (на пример самостално иступање пуномоћника). Вероватно да је оцена редактора била да ових случајева нема у нашој данашњој пракси.

Опозивање и сужавање пуномоћја. — Према Закону, опозивање или касније ограничење пуномоћја је право властодавца кога се он не може одрећи. Отуда, властодавац може, по својој вољи, сузити или опозвати пуномоћје чак и ако се уговором одрекао тог права. Опозивање или сужавање пуномоћја може се учинити неформалном изјавом воље чак и када је уговор или правни посао за који је дато пуномоћје формалан. Ако се опозивом или ограничењем пуномоћја повређује уговор о налогу или уговор о делу или какав други уговор између пуномоћника и властодавца, пуномоћник има право да од властодавца захтева накнаду штете која је за њега настала опозивањем или сужавањем (пуномоћја чл. 92). Но, опозивање или сужавање пуномоћја нема дејство према трећем савесном лицу са којим је пуномоћник закључио уговор односно посао на основу пуномоћја које је касније опозовано или сужено. Пошто је, у овом случају, предпоставка да пуномоћник није обавестио треће лице о опозиву односно сужавању пуномоћја, то властодавац има право да од њега тражи накнаду штете коју претрпи услед тога што опозив односно сужење пуномоћја не делује према трећем лицу, сем када и сам пуномоћник није знао нити морао знати за опозивање односно сужење пуномоћја (услед пропуста властодавца). Ова правила се односе и на остале начине престанка пуномоћја (чл. 93).

Начини престанка. — Закон, поред опозива, наводи следеће начине престанка пуномоћја: престанком правног лица када се оно јавља као пуномоћник, сем ако законом није другачије одређено; смрћу пуномоћника (физичког лица); престанком правног лица даваоца пуномоћја односно смрћу властодавца, сем у два случаја: ако се правни посао не може прекинути без штете по правне следбенике властодавца или ако је пуномоћје дато тако да важи и за случај смрти даваоца, вољом самог даваоца или по природи посла (чл. 94). Наведени извори који су важили до доношења Закона о облигационим односима нису изричито предвиђали начине престанка пуномоћја. Међутим, за разлику од прокуре, пуномоћје се могло дати и на одређено време чијим истеком је престајало пуномоћје (Основни закон о предузећима чл. 200 и Узанса бр. 37 став 2).

Изложена правила односе се и на посебно или специјално пуномоћје, сем одредби о предпостављеном обиму општег пуномоћја (чл. 91 став 2 — 4). За разлику од раније важећих текстова који су посебно или специјално пуномоћје изричито одредили, као на пример, Основни закон о предузећима (члан 199), Опште узансе за промет робом (узанса бр. 37 став 2) ⁽⁸⁾ и Закон о конституисању и упису у судски регистар органи-

⁽⁸⁾ „Странка може овластити пуномоћника да у њено име закључи један или више одређених уговора (специјално пуномоћје), или да закључује све уговоре једне или више одређених врста (генерално пуномоћје).”

зација удруженог рада (члан 82)⁽⁹⁾, постојање посебног пуномоћја у Закону о облигационим односима да се закључити посредно из чињенице изричитог разликовања пуномоћника „коме је дато опште пуномоћје“ (члан 91 став 2) из чега проистиче да постоји и посебно пуномоћје. Интересантно је да и Закон о удруженом раду, када говори о овлашћењу заступника организације удруженог рада да, у оквиру својих овлашћења, да другом лицу пуномоћје, за одређену врсту послова или за одређени посао, не наводи да је реч о посебном или специјалном пуномоћју (члан 439).

в) Пословно пуномоћје

Закон о облигационим односима, као посебан вид пуномоћја предвиђа пословно пуномоћје (члан 95 и 96). Оно највише одговара трговачком пуномоћју из предатних трговачких закона. Према одредбама Закона, пословно пуномоћје могу дати: организације удруженог рада у границама закона и друга правна лица за послове уобичајене у вршењу њихове делатности као и имаоци радњи. Из наведених одредби проистиче да и ово пуномоћје може бити опште и посебно или специјално (члан 95 став 1 и 3). Као и код пуномоћја уопште, Закон ближе одређује који се уговори односно правне радње не предпостављају да улазе у круг уобичајених послова те је за њихово вршење потребно посебно овлашћење. Овај круг се скоро подудара са већ, примера ради, наведеним трговачким законима (види примедбу под 7) и обухвата: отуђење и оптерећење непокретности; менично обавезивање; јемство; зајам и парничну легитимацију односно овлашћење за вођење спора. Према одредби става 3 члана 95 проистиче да се пословно пуномоћје увек предпоставља као опште а ограничење овог пуномоћства на одређене послове има дејство према трећим лицима само ако су за њих знала или морала знати. Може се поставити и питање има ли разлике између обима овлашћења пуномоћства уопште које, према ставу 2 члана 91 обухвата „послове који долазе у *редовно пословање*“ и обима овлашћења пословног пуномоћја које према ставу 1 члана 95 обухвата „послове који су *уобичајени у вршењу њихове делатности*“? Вероватно је да законописац под појмом „редовно пословање“ није мислио на фактичко пословање властодавца већ на оно што је редовно или уобичајено у његовој делатности, те смо склони да не видимо правну разлику између ова два израза (што би и иначе задавало главобоље у пракси у тражењу те разлике), мада има и друкчијих схватања односно тумачења ових израза⁽¹⁰⁾. На пословно пуномоћје се, као *lex specialis*, примењују и правила о заступању садржана у Закону о удруженом раду (члан 438 и 439). Из ових одредби (члана 439) проистиче да се пуномоћје даје увек у писменој форми. Друга специфичност проистиче из чињенице да се одредбе о пословном пуномоћју

⁽⁹⁾ Наведена одредба само наводи могућност давања генералног и специјалног пуномоћја.

⁽¹⁰⁾ Види: Ј. Барбић: Закон о обвезним односима и положај организација удруженог рада у правном промету, Загреб 1978, (у скупном раду Обвезно право), страна 149.

примењују и на имаоце радњи те отуда, у интересу наследника имаоца, у случају његове смрти пуномоћје не престаје као ни у случају да имаоца буде лишен пословне способности (члан 96). Иначе, и на пословно пуномоћје се аналогно примењују општа правила о пуномоћству садржана у Закону о облигационим односима. Већина трговачких закона као и наш Основни закон о предузећима, поред прокуре, обухватају и трговачко пуномоћство односно трговачке пуномоћнике чији је обим овлашћења нешто ужи од онога који има прокуриста, односно прокура као најшире трговачко пуномоћство. При том, законици под појмом пуномоћника обухватају како лица која су у радном односу са властодавцем тако и лица којима се заступање поверава на основу посебног уговора. Већина трговачких закона и законика обухватају, у оквиру трговачког пуномоћства у ширем смислу генерално и специјално пуномоћство односно пуномоћника, по запослењу и трговачког путника. Обично, у истом поглављу обухватају и трговачко помоћно особље, тојест лица којима трговац поверава вршење различитих послова у обављању трговачког обрта али не и овлашћење за заступање. Изузетак су пуномоћници по запослењу који спадају у трговачко особље, значи поверава им се вршење одређених послова обрта а овлашћење на заступање се јавља као предпоставка која проистиче из вршења одређених послова.

2) *Трговински путник*

Закон о облигационим односима утврђује и посебан облик заступања које врше трговински путници (чл. 97). Од наших раније важећих прописа предвиђала их је Уредба о оснивању предузећа и радњи из 1952. године⁽¹¹⁾. За вршење ових послова захтевала се посебна легитимација коју је издавала комора. Уредба није одређивала грађанскоправна правила о овлашћењу ових путника. Код редакције Основног закона о предузећима од 1965. год. они нису обухваћени али их регулише касније донет Основни закон о промету робе из 1967. године и то посредно допуштајући могућност вршења промета преко индивидуалних заступника који нису у радном односу са предузећем (укључујући ту и трговачке агенте који би обављали послове трговачког путника — путујући агенти) и препуштајући републичким прописима да одреде који ће се производи моћи продавати преко оваквих индивидуалних заступника (члан 25 поменутог Закона)⁽¹²⁾. Од предатних прописа трговачке путнике је предвиђао Југословенски трговачки законик од 1937. (пар. 70), Хрватски трговачки закон (чл. 45) и Босански трговачки законик (чл. 48). Трговачког путника предвиђа и Немачки трговачки законик (пар. 55)⁽¹³⁾ и Швајцарски законик о облигацијама (чл. 463)⁽¹⁴⁾.

⁽¹¹⁾ Службени лист ФНРЈ бр. 6 од 1952.

⁽¹²⁾ Службени лист СФРЈ бр. 1 од 1967. године.

⁽¹³⁾ Овај члан Немачког трговачког законика доживео је измене којима су сужена права трговачког путника у погледу пријема и одлагања плаћања.

⁽¹⁴⁾ И члан 463 швајцарског законика претрпео је измене, укинут је Савезним законом од 25. јуна 1971. а нови текст дат у овом закону ступио је на снагу 1. јануара 1972. г.

Под трговинским путником подразумева се лице које обавља послове заступања (у ширем смислу) за свог властодавца ван његовог седишта. Трговински путник обилази постојеће и потенцијалне пословне партнере властодавца предузимајући само оне послове који се односе на продају робе а који су наведени у пуномоћју које му је организација удруженог рада — властодавац дала (став 1 члан 97 Закона). У случају да такав круг овлашћења није одређен односно у случају неизвесности у погледу његових овлашћења према нашем Закону сматра се да трговински путник није овлашћен да закључује уговоре већ само да прикупља понуде с тим што ће и уговор који закључи трговински путник без овлашћења остати на снази ако га одобри властодавац (став 2 члана 97). Међутим, и када је овлашћен да продаје робу, трговински путник, без посебног овлашћења, није овлашћен да наплаћује цену и да продаје робу на кредит (став 3 члана 97). У сваком случају, имао или немао овлашћење за продају робе односно закључење уговора, трговински путник је овлашћен да прима рекламације због недостатака робе и друге изјаве у вези са извршењем уговора који је закључен његовим посредовањем и да, у име властодавца, предузима мере за очување властодавчевих права из тог уговора (став 4 члана 97). Неки законици одређују круг предпостављених овлашћења трговинског путника шире па у овај предпостављени круг овлашћења укључују и овлашћења на примање цене, давање односно одлагање рока плаћања као и убирање других тражбина свог властодавца.⁽¹⁵⁾ Југословенски трговачки законик од 1937. године предвиђао је да трговачки путник може да „Прима изјаве да роба има недостатака или мана, да се роба ставља на располагање као и друге изјаве којима муштерија хоће да очува своја права.”⁽¹⁶⁾ По овом Закону трговачки путник је могао да врши права властодавца у погледу утврђивања стања робе, али са њом није могао располагати без овлашћења властодавца сем ако је у питању лако кварљива роба. Иначе, у вршењу посредовања односно у обављању послова заступања трговински путник не располаже робом непосредно већ свој посао обавља носећи са собом колекцију узорака коју је, по престанку овлашћења, дужан да врати властодавцу односно организацији удруженог рада за коју врши послове трговачког путника.

д) Пуномоћник по запослењу

Под пуномоћником по запослењу или како Закон о облигационим односима назива „лицем које обавља одређене послове” подразумева се радник у организацији удруженог рада или код лица које самостално обавља делатност личним радом који ради на таквим пословима чије је обављање везано за закључивање и испуњење одређених уговора

⁽¹⁵⁾ Тако, Хрватски трговачки закон пар. 45. Према пар. 70 став 3 бившег Југословенског трговачког законика трговачки путник може располагати робом стављеном властодавцу на расположење ако то налажу својства робе (лако кварљива).

⁽¹⁶⁾ Параграф 70 наведен у претходној напомени.

(чл. 98). Поверавањем ових послова таквом раднику предпоставља се да је овлашћен на закључење и испуњење уговора везаних за радно место односно за послове који су му поверени. Као таква лица Закон наводи: продавце у продавницама, раднике који обављају одређене услуге у угоститељству и раднике на пословима шалтерских служби у пошти и банци. Овај круг није лимитативно наведен јер закон додаје и „слично” (став 1 члана 98) те ће отуда пракса одредити и друга лица која имају оваква овлашћења. Према ранијој судској пракси у круг пуномоћника по запослењу улазио је и комерцијални директор организације удруженог рада и шеф продаје али није улазио шефу привредно-рачунског сектора⁽¹⁷⁾. Мислимо да је ово решење прихватљиво и данас.

Сва три наведена извора који су ову материју регулисали до доношења Закона о облигационим односима предвиђала су пуномоћника по запослењу подразумевајући под овим лице коме је предузеће односно организација удруженог рада поверила вршење дужности из којих, по редовном току ствари, проистиче овлашћење на закључивање одређених врста уговора или вршење других послова у границама поверене дужности (Основни закон о предузећима члана 205, узанси бр. 40 и Закон о конституисању чл. 81).

Заступника по запослењу познају и стари трговачки закони и упоредно трговачко право. Стари трговачки закони који су важили на територији Југославије дефинисали су пуномоћника по запослењу као лице које је постављено „у дућану, отвореном магацину или складишту” што га је овлашћивало на пријем робе и плаћања уобичајена на таквом месту.⁽¹⁸⁾ Наравно, то не може бити лице које се случајно затекло у таквој просторији, па чак када је и радник властодавца већ само лице коме су поверени послови тог радног места односно у тој просторији. Ово овлашћење се протезало и на намештенике у бироима и комптоарима⁽¹⁹⁾. Наведени Хрватски трговачки закон и Југословенски трговачки законик од 1937. предвиђају, као пуномоћје „овлашћење за пријем” и то Хрватски законик нешто уже, као овлашћење лица које донесе купцу робу са признаницом („квитираним рачуном”) да прими куповину (наплати рачун), док Југословенски закони код 1937. проширује и на пријем новца или предмета означеног у признаници, уколико из околности не проистиче супротна предпоставка⁽²⁰⁾. Босански трговачки закон пак полази од супротне предпоставке да се доносилац робе и рачуна не сматра самим тим овлашћен на пријем плаћања⁽²¹⁾. Према неким ауторима, овлашћење на пријем исплате из Закона од 1937. треба сматрати да постоји и када је признаница или потврда украдена, а

⁽¹⁷⁾ Комерцијални директор — Збирка одлука Државне арбитраже, Св. V од 1952. године, Одлука под бр. 257; комерцијалиста задруге — Збирка одлука, Књ. II, Св. 2 од 1957. године, Одлука под бр. 532. Није признато својство пуномоћника по запослењу шефу привредно-рачунског сектора — Збирка судских одлука, Књ. VI, Св. 3 од 1961, Одлука под бр. 381.

⁽¹⁸⁾ Хрватски трговачки закон, пар. 42.; Босански трговачки закон, пар. 50 и Југословенски трг. законик од 1937, пар. 72.

⁽¹⁹⁾ Стражињки: наведено дело, стр. 63.

⁽²⁰⁾ Хрватски трговачки закон, пар. 73. Види и Аустријски трговачки законик, пар. 51.

⁽²¹⁾ Босански трговачки закон, пар. 51.

појам признанице се просуђује према ОГЗ-з, пар. 1426, укључујући ту и меницу или одговарајући чек, а ако је у питању протесна хартија нужно је да доносилац има меничноправну односно чековноправну легитимацију, с тим што су ове предпоставке обориве природе⁽²²⁾. Иначе, пуномоћника по запослењу предвиђају трговачки законици односно упоредно облигационо право.⁽²³⁾

Предпоставка о овлашћењима пуномоћника по запослењу може се отклонити и ограничити истицањем одговарајућег упозорења на видном месту у просторији у којој такво лице обавља послове из којих проистиче пуномоћје (на пример: „плаћање на каси” и сл.).

У овом раду није обухваћено заступање од стране инокосног пословодног органа односно председника колегијалног пословодног органа или од стране радника са посебним овлашћењима и одговорностима у организацијама удруженог рада којима је статутот или другим самоуправним општим актом дато овлашћење на заступање организације. Ову материју регулише Закон о удруженом раду у члановима 438 и 439. Према члану 438 инокосни пословодни орган и председник колегијалног пословодног органа су предпостављени заступници организације удруженог рада у пословима из њене делатности и овлашћени су на закључивање уговора и вршење других правних радњи као и на заступање пред судовима и другим организацијама с тим што се ово овлашћење може ограничити статутот или другим самоуправним општим актом а овлашћење и ограничења морају се уписати у судски регистар (ставови 1, 3, 4 и 5 члана 438). Као што је већ напоменуто, заступник организације удруженог рада може, у оквиру својих овлашћења, дати другом лицу писмено пуномоћје на закључење одређених врста уговора и предузимање других одређених врста правних радњи односно за закључење појединачно одређених уговора и предузимање других појединачно одређених правних радњи (члан 439). Како Закон не одређује ближе правила која се односе на ову врсту пуномоћја сматрамо да се имају применити правила правила из Закона о облигационим односима која се односе на пуномоћје уопште и на посебна пуномоћја. Правна правила Закона о облигационим односима која се односе на заступање уопште аналогно се примењују и на заступање од стране инокосног пословодног органа односно председника колегијалног пословодног органа. То посредно проистиче и из става 2 члана 84 Закона.

др Владимир Јовановић

⁽²²⁾ Стражњици: наведено дело, стр. 62 и 63.

⁽²³⁾ Немачки трговачки законик, пар. 56; Аустријски трговачки законик, пар. 50 и 51; Италијански грађански законик, чл. 2213 и Законик међународне трговине ЧСР-а од 1963. г., пар. 71.

РЕЗЮМЕ

Юридические правила о представительстве согласно Закону
об облигационных отношениях

Формы представительства можно поделить и по критерию, выполняет ли представитель представительство на основании закона, статута или другого самоуправительного общего акта, который формально предполагает трудовое отношение, т.е. на изъявлении воли представляемого, или представитель выполняет представительство как свою деятельность на основании особого договора с представляемым (договора о коммиссионе, договора о торговом представительстве и договора о посредничестве). Из такого деления исходит и Закон об облигационных отношениях и в отделе под названием „представительство” (статьи 84 до 98) охватывает формы представительства основанные на законе, статуте и других самоуправительных актах и изъявлении воли представляемого, в то время как представительство основано на особых договорах охватывает в другой части Закона о договорах в отдельных главах для каждого из упомянутых договоров (глава XIX — XXI, ст. 771 — 826). Предметом настоящей работы является представительство, охваченное отделом 2, I главы I части Закона (ст. 84 до 98). Приведенными постановлениями регулирован предмет представительства в целом, и совместные правила, относящиеся ко всем формам представительства, и отдельные формы представительства кроме представительства от стороны единоличного делопроизводственного органа т.е. представительство на основе выполнения той функции, которую регулирует Закон об объединенном труде (ст. 438, этот Закон охватил и специальное полномочие от стороны единоличного делопроизводственного органа т.е. председателя коллегиального делопроизводственного органа). Постановлениями Закона об облигационных отношениях, которые рассматриваются в этой работе, охвачены следующие вопросы и формы представительства: а) общие правила о представительстве и представительство от стороны неуполномоченного лица (ст. 95 — 96); торговый коммивояжер (ст. 97) и уполномоченный по работе (ст. 98).

A SUMMARY

Legal regulations concerning representation according to the Law on Obligation Relations

Forms of representation can be divided according to the criterion whether the representative performs this business activity on the basis of the law, statute, or other self-government general act of law, which usually assumes a relationship of employment, that is, a declaration of will of the represented party or whether the representative performs this business activity as his own private activity on the basis of a separate contract concluded with the represented party (a contract of commission, contract of commercial representation and the contract of mediation). The Law on Obligation Relations has adopted this criterion and a section titled „representation” (Articles 84 to 98) contains a review of forms of representation based on the law, statute and other self-government acts of law as well as on the declaration of will of the represented party, while representation based on separate contracts is regulated in another section of this Law devoted to each individual contract separately and with each contract having its separate heading (Section XIX — XXI, Articles 771 — 826).

The subject of this work is representation as dealt with in Section 2, Chapter I of Part I of the Law (Articles 84 — 98). These regulations cover the matter of representation in whole, general rules concerning all forms of representation as well as individual forms of representation except representation by a single managing organ (body), that is, representation on the basis of performance of this managing function as laid down by the Associated Labour Act (Article 438, this Act also includes giving special authorisation by the single managing body or chairman of the collective managing board). The regulations of the Law on Obligation Relations analysed in this work include the following questions and forms of representation: a) general rules concerning representation and representation by an unauthorised person or party (Articles 95 — 96); b) travelling salesmen (Article 97); and c) authorised representative by virtue of employment (Article 98).

РЕЗЮМЕ

Les règles de droit sur la représentation d'après la Loi relative aux rapports d'obligation

Les formes de la représentation peuvent être divisées aussi d'après les critères si le représentant exerce la représentation en vertu de la loi, du statut ou d'un autre acte autogestionnaire, qui suppose généralement le rapport de travail, c'est-à-dire sur la déclaration de volonté de la personne représentée ou le représentant exerce la représentation comme son activité en vertu d'un contrat particulier avec la personne représentée (les contrats de commission, le contrat relatif à la représentation commerciale et le contrat de médiation). La Loi relative aux rapports d'obligation part de cette division et dans la section sous le titre de „représentation” (articles 84 à 98) comprend les formes de représentation basées sur la loi, le statut et un autre acte autogestionnaire et sur la déclaration de volonté de la personne représentée, tandis que la représentation basé sur les contrats particuliers comprend dans la deuxième partie de la Loi consacrée aux contrats dans les chapitres spéciaux pour chacun des contrats mentionnés (chapitres XIX — XXI, articles 771 — 826). L'objet de ce travail est la représentation comprise par la section du premier chapitre de la première partie de la Loi (articles 84 à 98). Par les dispositions mentionnées est réglementée la matière de la représentation dans l'ensemble, tant les règles générales qui se rapportent à toutes les formes de la représentation, que certaines formes de la représentation, à l'exception de la représentation de la part de l'organe gestionnaire individuel c'est-à-dire la représentation en vertu de l'exercice de cette fonction qui est réglementée par la Loi sur le travail associé (article 438, par cette Loi est comprise la délivrance de la procuration spéciale de la part de l'organe gestionnaire individuel, ou du président de l'organe gestionnaire collégial). Par les dispositions de la Loi relative aux rapports d'obligation qui sont examinées dans ce travail sont comprises les questions et les formes suivantes de la représentation: a) les règles générales relatives à la représentation et la représentation de la part de la personne non-autorisée (article 95 — 96); b) le commis-voyageur (article 97) et c) le mandataire par l'emploi (article 98).